

kel nekiadják magukat ártatlan bohóságuknak. Még egy körülmény van, mely Jack London meséit és jellemeit rokonszenvenessé teszi: keresztülérzik rajtuk, hogy írójuk lelkéből, életéből és tapasztalásaiból fakadnak. Gyakran az önéletrajz hatását érezzük olvasásukban, mint Turgenyev legtöbb munkájában; átszűrődik a szavukon a költő egyéni életének valósága.

Van aztán Jack London regényeinek egy külön sajátossága, az állatok szeretete. Nincsen regénye, melyben ne volna néhány érdekes állata. Ábrázolásukban van újsága is. Mert az állatot nem az ember szempontjából tekinti, hanem belemerül a lelkébe, s onnan nézi a világot. Állatai nem, mint Aesopusnál, állati álarcban megjelenő emberi tulajdonságok; nem paródiái az emberi társadalomnak, mint Goethe Reinekeje; sem mesés jelképek, mint Kipling dzsongeljének lakói, hanem valódi állatok, minden emberi vonás nélkül. Epizódiképpen ismerünk ilyeneket Arany és Jókai műveiből, de Jack London egyre több teret enged szereplésüknek, a járulékos szereplőkből személyek lesznek, sőt a *Farkasvér*-ben az állat az egyetlen hős, az ő élete adja a regény tartalmát. A Farkasvér a világirodalomnak a fejlődés rendjében vett első, valódi állatregénye.

Hőse Fehér Agyar (White Fang), a farkaskölyök, kinek ereiben negyedrészt kutyavér kering. A farkasvér adja meg szívósságát, erejét, kitartását, ellenállását az élet rettenetes küzdelmeiben; fájának évezredes örökségével dolgozza föl az élet tapasztalatait, állapítja meg az élet törvényeit, koraútait és szabadságait. A kutyavér öröksége az emberhez való simulás, a magasabb akarat alá való rendelés természetes ösztöne.

A regény az életrajz formájába van foglalva. Előjátékként Fehér Agyar szüleinek története szolgál, mely megalapozza a farkaskölyök életét. Remekbe illő élete első néhány hetének rajza; az ösztönök ébredése, a külvilággal való ismerkedés fokozatai, mind az állati lélekbe való elmerülés bámulatos mélységével s a megfigyelés ritka éles-ségével. Majd az emberrel való érintkezés következik. Előbb kóbor, őselételező indiánok kezébe kerül, akik

befogják a szánt vonó falkába; itt a kutyatársadalom lelki rajzát kapjuk. Az egyén alárendelését nemcsak az ember akaratának, hanem egymáshoz való viszonyukat is, a versenyért, az erények és hibák harcát. Következnek magasabbrendű, de lelkileg durva és kíméletlen emberek, s vele Fehér Agyar nemzedékének korszaka, mely az állat lelkében a gyűlölet érzését kelti. A kegyetlen szolgaság az állatot is kegyetlenné teszi, s egy bulldoggal való viadalban majdnem halálát okozza. De jó sorsa megmenti és jó emberek körébe viszi. A gyűlölségben megátalkodott állat lelkeről lassan lassan leválnak a kérges, a szeretet az ő lelkében is előbb hálát, majd szeretetet ébreszt, mely végül önfeláldozó hőstettre ösztönzi. Öröklött szívóssága megmenti a haláltól, s végül a családi élet boldogságában találja jutalmát.

Jack London a természettudós lelkiismeretességével s az igazi költő művészetével merül bele a farkaskölyök életébe. Belőle nézi a természetet, az embereket, az egész világot; az állat rajzába sohasem feledkezik bele emberi vonás, s ez megadja a regény belső szervességét és valószínűségét is. Hozzájárul a művészi részletesség is, mely arányosan és epikus szélességgel tölti be történetkeretét, s az a nagy, meleg szeretet, mely hőseit élete pályáján kíséri. Ez az olvasóban önkéntelen részvétet és vonzalmat ébreszt, aggódnunk és örvendünk a farkaskölyök életének fordulatain, mintha valamely emberregény hőse volna. Az érdekkeltés mindig természetes, sohasem téved az idegfeszülés szélsőségeibe, de mindig megragad és fogva tart.

Van valami közös vonás Jack London regényeinek ember és állat-hősei között s ez az a már fentebb említett törhetetlen élniakarás. Ez az, ami főképen élvezetessé teszi írásait és újra, egészséges levegőt hajt annyi szomorú eseménytől, annyi szomorú olvasmánytól fáradt lelkünkbe.

Tolnai Vilmos.

Vargha Gyula: Vitézi énekek Thúry Györgyről. (Franklin-Társulat kiadása, 1923.) E nemzeti létünket fenyegető években egyre fokozódik az érdeklődés történelmi múltunk iránt. Kivált a török hódolt-

ság századai felé fordulunk szívesen, keresve mintegy a párhuzamot vigasztalan napjainkhoz. S ez általános lendület most is költőinkben nyilatkozik meg legszembetűnőbben, akik mind sűrűbben nyúlnak ihletanyagért jelesebb történetíróink könyveihez. A török világnak amúgy is éppen a közelmúltban tártá elénk sok új és képzelemre ható mozzanatát *Takáts* Sándor buzgalma, történeti mély érzéke és formában is igen művészi előadása. Dolgozatai bőven kínálják az anyagot költői feldolgozás számára, és Herczeg Ferenc legutolsó regénye, a *Fogyó hold* is Takáts műveiből meríti történelmi adalékait.

Vargha Gyulát is nyilván e kiváló történettudós korrajzai ihlették Thúry Györgyről szóló románc-füzérének megírására; neki is ajánlja könyvecskéjét.

Thúry György jellegzetes alakja, Zrinyi, a szigeti hős, korának; az önfeláldozás hőse, akár csak emez, ha mindjárt nem is olyan középponti hőrozsza a hazafiúi és keresztényi vértanuságnak. Vitézi pályája szételőbb és helyibb kalandokra szorítókozó, semhogy nagy nemzeti páthosú epika anyagául kínálkozhatnék.

Vargha Gyula sem tette meg Thúryját epikus hőssé. Összefüggő hőskötemény helyett önálló képekké kikerekedő, néha anekdotaszerűen csattanóba-futó epizódokban lépteti föl, s ezekben kíséri végig vitézi életén, „főlegényi“ (altiszti) huszárbravúrájától Kanizsa alatti hősi haláláig.

Vargha nemes költői ingénium, de kiválóan lírai tehetség; lírájában is mindennekfőlött az elégikus hang, a finom borongás hárfása. Ezen nem asszonyos szentimentalizmust értek, sőt Vargha lírájában éppen a tisztalelkű, izig-vérig munkás és gyökeresen magyar férfi ellágyulásának hangja a legigazibb érték. Hanem zengő szava szelídebb és erős páthosú híján valóbb, semhogy „hadi dalnak ernessze“.

Talán azért is választotta Thúryjához is a líraibb románc-formát, a lovagi kaland-képek sorozatát, a „vitézi énekek“ hangját. S még e románcokon belül is akkor lel a maga igazi hangjára, amikor tárgya líraibb fordulatot kínál.

A XVII. századi, *Thúry György*

éneke című, erőteljes vitézi vers „vérszomjúzó“ hősét Vargha látható kedvteliséssel ruhazza fel gyengédebb, finomabb vonásokkal, és egyik románcában bemutatja várkeszei otthonában is, ifjú hitvese és három leánykája körében. Ebből apró lírai helyzetkép kerekedik, s ilyhelyütt Vargha elemében van. Alakjainak beszéde — mely románcai során itt-ott némi deklamatórius jelleget mutat — e képben az élet melegét sugározza és dialektikai élénkséggel csapong.

Az aggódo hitves nem tud örülni Thúry kanizsai kapitányságának; tudja, mit véljen a császári grácia felől. A magyar Hektor erre a hit egyszerű szavával felel:

Jó az Isten,
Palotán ha nem hagyott el,
Kanizsán is megsegít.

A magyar Andromache pedig az asszonyi féltés szavakész fordulatával vág vissza:

Pénzt a várra s katonákra
Palotán ha nem kapott,
Kanizsán se kap kegyelmed.

S így foly a férfiúi kötelességtudás meg hitvesi balsejtelem csatája, mely Thúryné e megindító szavaiban tetőzik:

Félek, félek, nagy szívével
Szívemet még összezúzza.

Az ilyen helyek vallanak ebben a műben Vargha költői erejére. A vitézi kalandok előadásában nem bír ez az erő ennyire kibontakozni. Ezekben Vargha képzelme bágyadtabb, jellemzése is konvencionálisabb mesgyéken halad. S ez leginkább a ciklus egészében válik nyilvánvalóvá. Azt lehet mondani, hogy a sorozat minden darabja külön együttesüknél. Hiszen bajvívások, várostromok sorozatos rajzában néha még Vörösmarty fantáziája is eredménytelen harcot folytat az egyhangúság némi veszedelmével.

Az egyes románcokban a mondani-való belső elrendezése sem mindig szerencsésen szolgálja a hős valóban

érdekkeltő kiemelését. A leírásokban aránylag több a változatosság, mint Thúry jellemének színezésében. Igazán szólva, ez a jellem inkább csak néhány eszményi tulajdonság összessége, semmint határozott egyéni vonásokkal bélyegzett történelmi arcmas.

A vitézi énekek kettejében (*Palota ostroma; Zsoldosztás*) a románc belsejébe kívánczozó súlypontot a végére helyezett anekdotái fordulat pótolja. Az elsőben éppen a török táborban kiütött vakriadalom vágja el a cselekményt. Itt Vargha a *Szigei veszedelem*-re emlékeztető fogással él: Thúry vallásosságát festi és a feszületről szánakozva letekintő Üdvözítőtől könyörögteni ki vele a vár felmentését. Az utóbbiban meg Thúrynak cseh kapitánytársával való, amúgy magyarosan elintéztett ügyét-baját hősenek Bécs felé irányított önérzetes beszédével rekeszti be, amelyből némi Petőfies alanyisággal hallik ki Vargha Gyula keményderekű magyarsága.

A románc-módra előadott történelmi képeket külsőleg is románc-formában kapjuk: a spanyol lovagi kalandok trochaeusi lejtésű, rímtelen, négy soros szakaszaiban. Vargha Gyula lehető változatossággal kezeli ezt a különben nyelvünkön némi egyhangúságra hajló előadásmódot: a rendszerint szakasz-záró csonka sor helyét leleményes formai kihasználással tologatja ide-oda a három teljes sor között, s azonfölül néha egy-egy szemérmesen kicsendülő sorvégi, vagy okkal-móddal elejtett középrímmel is fűszerezi énekmondását.

Vargha nyelvének színmagyar zamatata annyira ismeretes, hogy szinte restellem újra megállapítani. Lelkes magyar történelmi felfogásán kívül főként nyelvének gyökeressége az, ami kívánatosá teszi, hogy *Thúry György*-e eljusson a magyar diákság kezébe is.

Hanem mai irodalmunk jövőendő értékelője Vargha Gyulának első sorban nem ilyen genre-ú alkotásait veti majd latba. Ezekben is érdeklődéssel keresi meg költőjük rokonszenves, emelkedett egyéniségét, ám ha ez egyéniség tiszta, zavartalan képét akarja adni, — úgy gondolom — mégis előbb lírai köteteit emeli le könyvespolcáról.

Rédey Tivadar.

Töredékes jegyzetek Vargha Gyula Thúry György-románcairól.¹ A kitűnő lírai költő az utóbbi években előszeretettel fordult az elbeszélő költészet felé is. A széles folyású, a lírai vesztgleléseket is szívesen fogadó románc, úgy hisszük, az epikus műformák közül leginkább megfelel az ő eredeti lírai hajlamainak. Szerény kísérletem csak azt célozza, hogy kimutassam, mily következetesen érvényesül a költő lírai jellege e románc-füzér egészében.

Mily szerencsésen van megválasztva s még inkább kiképezve a kötet versformája: a magában véve unalmasnak tetsző, rövid, erőteljesen lüktető trochaeusi sor, mely negyedmagával, rím nélkül csoportosul rövid lélegzetű versszakokká. Lehet-e elbeszélni ebben az egyhangúan zakatoló formában? Nem untat-e el előbb, mintsem tartalmát kifejthetné? Nos, nem; sőt ösztönöz, ragad magával, aminthogy a költő ihletésében is kétségtelenül erős része van. A nyolc szótagú, rím nélkül egymás sarkára szaladó sorok közt hol itt, hol amott megtorpan egy-egy két szótagos: egy pillanati lélegzetvétel s ismét tovább iramodtunk. Mennyi kedves változatosság e neki-nekiszaladó, fel-fel-frissülő lendületben; főképp pedig mennyi szuggesztíója az előre-mozgásnak, a gyors haladásnak, az epikus időbeliségnek. Ez a versforma a románc-sorozat mótora, jó szelleme, sugallója. Olvastatja magát; vagy akarod, vagy se, szaladsz vele együtt; külön élvezed ezt a lankadatlan frissiséget, ezt az epikai *illuziót*, amely voltaképp csak a lírai költőnek ihlet-állapota. Csakugyan *elbeszél*-e valamit, csakugyan egy huzamos és saját érdekű történeten ügetett-e végig Pegá-

¹ Az — *rgy* jegyű szerző önként, tőlünk fel nem szólítva, küldte be cikkét, mely Vargha Gyula új kötetével egyetlen szempontból foglalkozik. Felfogása nem tér el munkatársunk, Rédey Tivadar új fentebb olvasható nézetétől. Mindamellet közöljük, mert részletesebben megállapodik egy-két olyan mozzanaton, melyek említett munkatársunk több szempontú ismertetésében szükségkép kevesebb helyhez juthattak.

Szerk.